

BUDAVÁR VISSZAFoglalása 1686-BAN

Dr. Csillag Ferenc ezredes

Ez év szeptember 2-án volt 270. évfordulója annak, hogy a szövetséges hadak Budavárát a töröktől visszafoglalták. Ezen a napon vesztette el a török hatalom örökre az „Izslám védőgátját“. Buda 145 évig volt a magyarországi török tartomány középpontja, támadási és védőrendszerének alapja. A fontos vár elvesztése egyben magyarországi uralmának megrendülését is jelentette.

A vár 1541-ben került a török kezébe, Szolimán szultán fegyver nélkül, csalárd módon foglalta el az ország legerősebb erődítményét. Mint János Zsigmond szövetséges, barátként vonult be a várba, melyet aztán megtartott magának.

A másfél évszázadig tartó török hódoltság alatt több ízben (1542, 1598, 1602, 1603 és 1684) kísérelték meg a vár visszafoglalását, eredménytelenül. Az 1684. évi ostrom a gyenge előkészítés miatt vallott kudarcot, jóllehet már megvoltak a visszafoglalás lehetőségei, a Bécs elfoglalására irányuló 1683. évi hadjárat volt a török hatalom utolsó nagy erőfeszítése. Az elszenvedett súlyos vereség világosan mutatta, hogy a török már nem az a nagyhatalom, ami korábban volt, hadserege legyengült, az ország erejét belső harcok sorvasztották. Erejét gyengítette Thököly oktalan elfogatása is, ezzel nemcsak szövetségését vesztette el, hanem Thököly serege is a császár pártjára állt.

A gyengülés jelei megmutatták, hogy elérkezett a török visszazorításának ideje, a kérdés csak az lehetett, hogy ki hajtsa végre a feladatot? A török kiűzése kétségtelenül elsősorban a magyar nép feladata lett volna, ehhez azonban nem volt önálló hadserege.

Azon kevesek közül, akik úgy látták, hogy a törököt magunk erejével kell az országból kiűzni, Zrínyi Miklós volt a legelőrelátóbb. Erős hittel hirdette az önálló nemzeti hadsereg szükségességét. A török kiűzése gondolatának szentelte egész életét, ezért küzdött kardjával és tollal, azonban a politikai események alakulása, majd korai halála miatt célját nem valósíthatta meg.

Nagyobb részt külföldiekből szerveződött az a hadsereg, amely kiűzte a törököt a hazai földről.

A régebbi történetírók főleg a keresztény szolidaritás győzelmének tüntetik fel a császári és szövetséges hadak létrejöttét, a háborút, mint a török elleni kereszties hadjáratot igyekeznek bemutatni.

Ezzel szemben a valóság az, hogy a hadjárat megindításának személyi becsvágy és nem kevés anyagias jellegű okai is voltak.

A szolidaritás gondolatával kapcsolatban elég megemlíteni, hogy XIV. Lajos „a legkeresztényebb király” a pápai diplomácia minden ügyeskedése ellenére is csak semlegességet vállalt, és bár Franciaország rendelkezett ekkor Európa legnagyobb haderejével, a török ellen csapatokat mégsem adott. Őt nem a „kereszténység egyetemes érdekei”, hanem a saját hatalmi szempontjai vezették.

A török kiűzésére létrejött „Szent Liga” legfőbb tagját, I. Lipót német—római császárt és magyar királyt, a törökkel való leszámolásra nem annyira Magyarország felszabadítása, mint inkább gyarmatszerzésre való törekvés indította.

János György szász választófejedelem magatartását egyéni becsvágya irányította. Ő hajlandó lett volna akár teljes haderejét is latbavetni, ha engedélyt nyer seregének személyes vezetésére. Hadvezéri babérra vágyott, dicsőséget akart szerezni nevének. Miután az engedélyt nem kapta meg, mindössze 3 gyalogos és 2 lovas ezredet (összesen 4 700 fő) küldött Buda alá.

Frigyes Vilmos brandenburgi választófejedelem 7 000 főnyi seregének átengedéséért 150 000 tallért kért. Szabályos szerződésben kikötötte, hogy az összeget akkor is megkapja, ha a hadjárat folyamán I. Lipót a törökkel békét kötne.

Kétségtelen, hogy a szövetséges hadak résztvevői között jelentős számmal voltak olyanok is, akik személyi vagy anyagi érdekelttség nélkül készenálltak életüket is feláldozni a vállalt cél sikeréért.

Súlyos gondként jelentkezett a vegyes összetételű szövetséges haderő vezetésének kérdése. Az egységes vezetés érdekében egy fővezér kijelölése lett volna célszerű, de ezt nem sikerült megvalósítani. Súlyos következményei később, az ostrom idején mutatkoztak meg.

I. Lipót császár és tábornokai Lotharingiai Károlyt óhajtották fővezérnek, viszont Miksa Emánuel bajor választó ehhez nem járult hozzá, mivel a császár veje volt és úgy érezte, hogy tekintélyén esik csorba.

I. Lipót a bajor választóval szemben nem léphetett fel erélyesen, a német—római császári cím lényegében nem jelentett tényleges hatalmat a választók felett, a birodalmi fejedelmek — bár tisztelték a császárt — nem tartoztak neki engedelmeskedni.

Miksa Emánuel kezdetben azt javasolta, hogy egységes hadművelet helyett külön-külön mindenki saját seregével vegye ostrom alá Székesfehérvárt, illetve Egert. Sikeres ostrom esetén egyesüljön a két sereg a további feladatokra.

Hosszú diplomáciai harc után mondott csak le tervéről és járult hozzá, hogy együttesen vegyék ostrom alá a török erő központját — Budavárát. Kikötötte, hogy függetlenségét minden körülmények között megtarthassa és Lotharingiai Károlyal szemben elsőbbség illesse a támadás helyének megválasztásában.

Miután I. Lipót a feltételeket elfogadta, a Buda falai alá vonuló császári és szövetséges seregeknek egymástól független két fővezére lett, Lotharingiai Károly és Miksa Emánuel személyében.

Az egyesült haderő összetételét és létszámát a következőkben összegezhethetjük. Megjegyzendő, hogy az összeállítás csak hozzávetőleges, emellett a haderő teljes létszáma — különböző okoknál fogva — egyszerre soha nem vett részt az ostromban.

	Gyalogos	Lovas	Ágyú db	Ágyú-és mozsár- golyó db	Lópor q	Kézigrá- nát db
Magyarok	3—4 000	10—11 000				
Császáriak	20 100	12 780	186	133 000	10 000	54 000
Bajorok	5 000	3 000	21			
Szászok	3 000	1 700				
Frankok	1 000	2 000				
Brandenburgiak	5 195	2 069	16			
Svábok	2 000	2 000				
Svédek		1 200				
Más önkéntesek		1 000				
Összesen:	70—75 000 fő.					

Az egész haderőből Lotharingiai Károly vezérlete alatt 40 878 fő, Miksa Emánul vezérlete alatt 21 050 fő (4 700 szász, 8 350 császári és 8 000 bajor katoná) harcolt. Ezekben a számokban nem szerepelnek a magyarok.

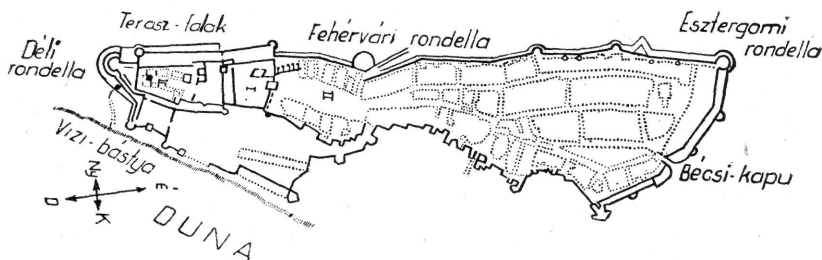
Ami a magyarok 13—15 000 fős létszámát illeti, első pillanatban úgy tűnik, hogy a szövetséges sereg létszámához viszonyítva — kevés. Közelebbről vizsgálva a kérdést nyilvánvalóvá válik, hogy az adott körülmények között sokkal több nem is lehetett volna. Az ország háromrésze osztottsága és önálló nemzeti hadsereg hiánya önmagában is elegendő ok ennek indoklására. Figyelembe kell vennünk még, hogy a hosszú harcok és tízezreknek rabságba hurcolása folytán elnéptelenedett az ország. Pestnek és Budának összesen csak 24—25 000 lakosa volt! Nem utolsó sorban a császári udvar nem akart a magyaroknak nagyobb teret engedni, mivel félt és nem bízott bennük. Ezzel magyarázható, hogy a magyarok nem

vehettek részt külön seregrész gyanánt az ostromban, kis egységekre szétzaggatva, más nemzetek fiai közé beosztva küzdöttek.

A szövetséges hadak a Duna két partján vonultak fel Budára. Miksa Emánuel a Duna balpartján június 17-én érkezett Pest alá. Lotharingiai Károly serege a Duna jobbpartján június 18-án jutott el Óbudára.

Pestet a török már korábban kiürítette, csupán kevés őrséget hagyott hátra. 300 dragonyos a Duna felőli kerítésen átmászva, a török őrség egy részét két ágyúval együtt fogságba ejtette. A bajor sereg ezzel egyidőben a Margitsziget magasságában táborba szállt és hozzákezdett a budai oldalra való átkeléshez.

Miután Miksa Emánuel a vár falait körüljárta, a korábbi kikötés értelmében támadási szakaszt választott csapatainak. Választása a vár déli oldalára esett, 21-én ezzel a szakasszal szemközti gellérthegyi oldalon helyezte el csapatait. Mint később kitűnt, választása nem volt szerencsés, ez volt a támadás szempontjából a kedvezőtlenebb oldal.

Lotharingiai Károly ezalatt megkezdte a vár bekerítését, amivel június 20-ra elkészült. Ezt a napot tekinthetjük az ostrom kezdeti időpontjának. Saját csapatainak támadási szakaszaként a vár északi, keskenyebb oldala jutott. A vár két hosszabb oldala, meredeksége és nyíltsága miatt nem jöhetett tekintetbe.

A vár falai és bástyái kitűnő állapotban voltak, a törököt nem érte váratlanul az ostrom. Az 1684. évi sikertelen támadás után a sérüléseket kijavították és amennyire lehetett egyes bástyákat átépítettek. A vastag és magas falak, nagyméretű rondellák és a falakon, valamint tornyokon levő ágyúk a várat erős erődítménnyé tették.

A déli nagy rondellán 15 ágyú, a palota és a város közti falon 44 ágyú és 4 mozsár. A vízi bástya falai között 11 ágyú volt elhelyezve. A Fehérvári-rondellán és az Esztergomi-rondellán 13—13 ágyú, a Fehérvári-rondella alatt még egy 80 fontos ágyú volt felállítva. Az Esztergomi-rondella és a Bécsi-kapu közti két bástyán és külső falon 31 ágyú állott, a Bécsi kaput 18 ágyú és mozsár védte, köztük egy 200 fontos mozsár is. Ezen a szakaszon a várat — a domb alacsonysága miatt — háromsoros

fal védte, a másik fal mögött 33 ágyú várta a támadókat. A keleti oldalon csak 8 ágyút állítottak be.

A vár őrsége Abdurrahman Abdi Arnaut parancsnoksága alatt 8—10 000 janicsárból és 600 szpáhíából állott. A 70 éves Abdi basa magas kora ellenére mindent elkövetett a vár megtartására, utolsó percig erősítette a vár gyengébb pontjait. Kezdetben azt gondolta, hogy a Duna mellett felvonuló sereg Egert és Székesfehérvárt támadja meg, ezért 1 000 szpáhit Székesfehérvárra rendelt. Eközben érkezett meg az ostromló sereg Buda alá.

A tévedést észrevették, — de már későn. A kirendelt szpáhíkból mintegy 500-an vissza akartak jutni a várba, azonban Bottyán János százados, (a későbbi Vak Bottyán) lovasaival lekaszabolta őket.

Az ostromló sereg első hadműveletei az északi oldalon indultak meg. A vár alatt elterülő Víziváros elfoglalásáért június 20-án meginduló támadás 23-án sikerrel ért véget, az ostromlók a városrészt elfoglalták.

Az első siker után Lotharingiai Károly saját kezűleg fizette ki a levágott török fejekért az 1 arany jutalmat. Az ostrom későbbi folyamán az elesetteket már nem számlálták.

A Víziváros birtokba vétele után kezdődött meg a várért folyó harc. Első lépésként a várfalakkal párhuzamosan haladó árkokat ástak, ezeket futóárkokkal kötötték össze. A párhuzamos árokból indult később a gyalogosok támadása.

Július hó első napjaiban elkészült négy párhuzamos árok, ezzel egy időben a mai Retek-utca területén és a szomszédos lejtőkön lévő ütegek el kezdték „részelni“ az Esztergomi-rondellát és a mellette lévő falakat.

A keletkezett rést már július 13-án elég nagynak ítélték a roham megindítására. Este három oszlopban indult a roham a rondella ellen, de a védők a támadást visszaverték. A rövid ideig tartó küzdelemben a szövetségesek 200 halottat vesztek és 1 200 katona sebesült meg. Itt mutatkozott meg először az egységes vezetés hiánya, a császáriak önállóan támadtak, nem vették figyelembe a bajorok és a brandenburgiak helyzetét.

A déli oldalon Miksa Emánuel csapatai június hó végére szintén kiástak négy árkot, a déli nagy rondella falait a Gellérthegyen és a Naphegyen lévő ütegekkel törették, A török nem nézte tétlenül az előkészületeket, kitérésekkel nehezítette az ostrom-munkálatokat.

Július 22-én az ostrom kimenetelére szerencsés esemény történt. A mai Szebeny Antal tér közepén felállított mozsárüteg egy szerencsés lövése eltalálta a védők egyik lőporraktárát, 8 000 mázsa lőpor felrobbanása az egész várat alapjaiban rázta meg. A robbanás borzalmas ereje a palota egy részét és a mellette húzódó várfalat hosszú darabon teljesen ledöntötte, a szerterepülő kődarabok még Pest területére is hullottak. A robbanás környékén 1 500 török lelte halálát.

Az általános roham — most már gondosabban végrehajtott előkészületek és az együttműködés megszervezése után — július 27-én este indult meg 12 000 résztvevővel. A császáriak ismét az Esztergomi-rondellát rohamozták, a brandenburgiak a Bécsi-kaput és a mellette lévő falat, a bajorok pedig a déli nagy rondella ellen indítottak rohamot. Egy magyar csapat álrohamot intézett a löporrobbanás által ütött rés irányában. Kisebbségi magyar egységeket osztottak be a császári csapatok és a brandenburgiak közé is, mivel a magyarok jól ismerték a törökök harcmódját és a löfegyver egyes alkalmazásával kitértek a többiek közül.

A roham megkezdését 12 ágyúlövés jelezte. A négy óráig tartó öldöklő küzdelemben a császáriak elfoglalták az Esztergomi-rondellát, a brandenburgiak pedig a Bécsi-kaput mellettit. Elsőnek egy győri hajdú jutott fel a bástyára és kitérte a lobogót. Magyar zászló lengett elsőnek az elfoglalt bástyán!

A bajorok szintén némi sikert értek el a vár déli részén, elfoglalták a nagy rondellát.

A sikerért nagy árat fizettek az ostromlók, a roham után 5 100 katona holtteste szinte elborította a küzdelem színterét. A veszteségből 600 a magyarok soraira esett.

A roham után Lotharingiai Károly felszólította Abdi basát, hogy a további vérontás elkerülése végett adja fel a várat. Az ostrom mielőbbi befejezését a felmentő török sereg közeledése is sürgette, Szolimán nagyvezér 10 000 lovasból álló előhada éppen az általános roham előkészületei idején érkezett be Sárvíz tájékára.

Abdi a felmentés reményében a vár feladását visszautasította.

A felmentő török sereg közeledésére az ostromlók a tábor körül védőárkot ástak a felmentők támadásának elhárítására. Az árok védelmére 31 000 embert rendeltek ki. A vár tövében lévő futóárkot 3 000 lovas és 6 000 gyalogos őrizte.

A nagyvezér augusztus 12-én Tétény és Budafok között előnyomult, majd seregét két vonalban támadásra felállította. A várt támadás azonban ekkor elmaradt, este a sereg visszavonult. 14-én reggel a felmentő sereg három oszlopban támadást indított, amit a szövetséges csapatok könnyen visszavertek.

Szolimán még néhányszor megkísérelte a vár felmentését anélkül, hogy teljes erejét latba vetette volna. Augusztus 23-án próbálkozott utoljára nagyobb erővel, 3 000 janicsárt lóra ültetett és megfelelő szpáhi kísérettel Óbuda irányából a várba igyekezett bejutni. Az irtózatos lármával és teljes vágatában közeledő lovasokat csakhamar szétverték és 1 200 janicsárt levágtak. Mindössze néhány janicsárnak sikerült átvágnia magát és a Bécsi-kaput felől a várba bejutni. Ezek is mind megsebesültek. A sikertelen kísérlet után a nagyvezér többé nem támadott.

A felmentő csapatok visszahúzódása után ismét teljes erővel megindult egy újabb általános roham előkészülete. A haditanács szeptember

2-ra tűzte ki a roham időpontját, a megindulásra a jelet délután 5 órakor a mai Szabadsághegyen lévő 6 ágyú lövése adta meg. A rohamban résztvettek az alig néhány órával előbb megérkező svédek is. Az északi oldalon a roham több oszlopban ismét az Esztergomi-rondella és a Bécsi-kapu közötti szakaszon történt, délen pedig három oszlopban, egy a Nap-hegy felőli oldalról, a másik kettő pedig a palota alatti terasz falai felől.

Először az északi oldalon támadó oszlopok nyertek tért, a védők a heves támadásra visszafordultak és a házak között kerestek menedéket. A hátrálókat Abdi basa a hagyomány szerint a következő szavakkal tartóztatta fel: „Ha nem tudtam megvédeni ezt a rám bízott várat, haljak meg itt!” Kíséretének élére állva a Bécsi-kapu tértől nem messze esett el az ostromlók kardcsapásai alatt.

A déli részen meginduló rohamoszlopok nehezebben jutottak előre, többször megismételt rohamok árán sikerült a palota és a déli rondella területét birtokba venni.

Mindössze 2 óráig tartott a harc, a védők ezalatt súlyos veszteséget szenvedtek, az elesettek között sok nő és gyerek is volt, mivel a kemény ellenállás miatt felbőszült szövetségesek kezdetben senkinek sem irgalmaztak. Fogságba került 6 000 török, ezek egy részét két napig a vízi mecsetbe zárták, nehogy az öldöklésnek áldozatul essenek. Később a foglyokat Győrben és Bécsben jó pénzért rabszolgaként eladták.

A vár elfoglalása után a katonák engedélyt kaptak szabad „zsákmányszerzésre”. Az olcsó meggazdagodási lehetőségtől tüzelt zsákmányolók a házakat pincétől padlásig átkutatták. Egyesek kincseket kerestek, mások gazdag foglyokra vadásztak.

Akadott olyan katona is, aki másféle értékeket keresett. Marsigli olasz származású katona-mérnök korábban már járt Budán és tudta, hogy Mátyás híres Corvinái évtizedek óta a palota pincéjében halomra hegyve hevernek. Az ő útja a pusztító tömegen keresztül egyenesen a palota pincéjébe vezetett és néhány könyvet magához vett. Ezeket később hazájába vitte.

A fosztogatás nem sokáig tartott, szeptember 3-án hatalmas tűz kerekedett a várban, a romok között maradt tárgyak elhamvadtak. Az üszkös romokon kívül nem maradt más, mint a még temetetlenül heverő hullák tömege. Az eltakarításra kirendelt 500 hadifogoly a hullákat összeszedte és a Dunába hordta.

A szövetséges hadak győztes katonáinak egy része néhány napi pihenés után Eszék felé indult, a többiek pedig visszatértek hazájukba, ahol hatalmas ünnepséggel fogadták őket.

A harcokban résztvevő hajdúk és huszárok is szétszéledtek, őket nem ünnepelte senki. Amíg a külföldi csapatok hőstetteit angol, olasz és német krónikások magasztalták, addig alig maradt feljegyzés a magyarok tetteiről. Más csapatok között szétosztva, érdemeikkel más csapatok dicőségét növelték.

A bécsi kormánynak nem volt célja, hogy a magyar nép részvételét különösebben kidomborítsa. Pedig a magyar nép fiai nemcsak a háború gazdasági terheinek nagyobb részét viselték, a véráldozatban sem maradtak semmivel más népek mögött. Bottyán János huszárai voltak azok, akik még a vár bekerítése idején a Székesfehérvárról visszatérő 500 szpáhit levágták. A július 27-i rohamban 2000 magyar hajdú támadta a Duna felől a várat, a nehéz terepen átlag minden ötödik elesett vagy megsebesült. Magyar hajdú tűzte ki az első zászlót az északi oldalon elfoglalt bástyára. A török felmentő sereg feltartóztatásában a huszároknak volt jelentős szerepük. A vár utolsó rohamában a hajdúk a támadó oszlopok első soraiban küzdöttek.

A magyar nép hatalmas anyagi és véráldozattal erejéhez képest résztvett Budavár felszabadításában. Küzdött és reménykedett, hogy a török uralom alóli felszabadulás után az ország visszanyeri függetlenségét. Nem úgy történt — a török uralom után német elnyomás következett.